

TEADMISI FAKTIPÕHISEST MÖTLEMISEST

Küsimustik tugineb tunnustatud statistiku ja tervishoiu professori Hans Roslingu viimase 10 aasta teadustööl ning tema eelmisel aastal ilmunud raamatul "Faktitäius". Roslingu hinnangul on inimestel loomulik kalduvus arvata, et maailmas on asjad hullemad, kui nad tegelikult on. See kehtib väga erinevate inimeste puhul, olgu nad teadlased, poliitikud, mingi valdkonna asjatundjad, õpetajad, tudengid või huupi valitud inimesed, sõltumata haridusest või ametist. Rosling koostas aastaid tagasi valikvastustega testi inimarengu ja maailma trendide kohta ning selgus, et enamus meist vastab suurele osale küsimustele valesti, ja sarnaselt valesti – tõlgendame maailma negatiivsemalt, kui see tegelikult on. Rosling toob välja kümme põhjust, miks meie arusaam maailmast on moonutatud ja mida saame igaüks ise teha, et mõtlemislõkse vältida:

1

Lõheinstinkt - vajadus jagada asju vastandades: "meie ja nemad", "hea ja halb", "mina ja ülejäänud"

6

Üldistamisinstinkt - jagame asju gruppidesse sarnaste suurte tunnuste alusel, olulisi erinevusi märkamata

2

Negatiivsusinstinkt - kalduvus arvata, et asjad on halvasti, sest saame rohkem infot ebameeldivate sündmuste kohta

7

Saatuseinstinkt - paljud asjad näivad püsivatena ainult sellepärast, et muutused on aeglased ja me ei taju neid

3

Sirgjooneinstinkt - enamus asju ei arene sirgjooneliselt samas suunas, aga inimesed seda eeldavad

8

Ainukese vaatenurga instinkt - ei ole ühte ja ainukest kindlat lahendust, vaid kombinatsioon erinevatest asjadest

4

Hirmuinstinkt - loomulik hirm sunnib meid ohte süstemaatiliselt üle hindama

9

Süüinstinkt - süüdlase otsimine võtab fookuse teistelt selgitustelt ning takistab sarnaseid probleeme vältimast

5

Suuruseinstinkt - mõni näitaja võib tunduda suur, aga tegelikult pole, kui vaadelda õiges suhtes teiste asjadega

10

Tungiva vajaduse instinkt - "kas nüüd või mitte kunagi", pideva kriisiolukorra ja stressi tekitamine

SISEMINISTEERIUM

Projekti "Teadlikkuse suurendamine Eesti inimvara seisust ja ühisloome võimalikest lahendustest" kaasrahastavad Euroopa Liit Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi kaudu ning Siseministeerium.

RAHVASTIKUST

Eesti rahvaarv on täna 1 324 820. Viimase 25 aastaga on Eesti rahvaarv vähenenud veerand miljoni inimese võrra. Kõige kiiremini väheneb Eestis tööealiste inimeste arv. Võrreldes aastaga 1990 on Eestis täna 132 000 tööealist inimest vähem. Rahvaarvu pidev vähenemine leidis aset kuni 2015. aastani, mil rahvaarv üle pika aja veidi suurenes väljarändest suurema sissetände ja rahvastikuarvestuse meetoodika muudatuse tõttu. 2018. aastal kasvasid rahvaarvu eelkõige sündide arvu suurenemine ja väiksem väljaränne. Edasine võimalik rahvaarvu kahanemine on Eesti jaoks probleem, sest ehkki on ka väiksemaid rahvusriike, on teadlaste hinnangul miljon inimest piir, millest allapoole ei ole riik kultuuri, majanduse ja innovatsiooni mõttes enam kestlik. Rahvuskultuuri järjepidevus tähendab seda, et oskajaid inimesi peab jätkuma kõikidesse ametitesse riigiametnikest kuni loovisikuteni välja - juba täna on meil mitmetes valdkondades inimeste puudus.

Allikas: Statistikaamet (2019)

● Rahvaarv 2019. a ● Rahvaarv 1994. a

Eestis elab ligi 200 rahvuse esindajat. Eesti on juba praegu väga mitmekesine. 2011. aasta rahvaloenduse tulemuste põhjal elab Eestis 180 rahvuse esindajaid. Suurimaks vähemusrahvuseks on endiselt venelased (25,2%). Neile järgnevad ukrainlased (1,8%), valgevenelased (1%) ja soomlased (0,6%). Võrreldes 2000. aasta loendusega on kasvanud eelkõige Lääne-Euroopa päritolu rahvusrühmade esindajate arvukus. Allikas: Statistikaamet, "Pilte rahvaloendusest" (2013)

LASTEST & SÜNDIMUSEST

Soomes on sündimus madalaim. Soome on majanduslikult, aga ka heaolu ja inimarengu näitajate poolest selgelt Eestist ees. Soome madalam sündimus näitab aga, et seda mõjutavad erinevad tegurid ja sündimuse tase ei ole lihtne tuletit nt majandusoludest. 2017. aastal sündis Eestis naise kohta 1,59; Belgias 1,65; Rootsis 1,78 ja Soomes 1,49 last. Tegelik keskmine laste arv jääb Eestis aktiivses pereloomeas olevates põlvkondades vahemikku 1,8-1,85 last naise kohta ehk 87%-89% püsijäämismiseks vajalikust tasemest. See ei ole Euroopa kontekstis sugugi madal. Eesti kuulub laste arvu poolest Euroopas keskmisest suurema sündimusega riikide hulka, ent jääb maha kõrgeima sündimusega riikidest (Island, Iirimaa, Norra, Prantsusmaa, Rootsi). Allikas: Eurostat, Eesti sündimusareng ja perepoliitika võimalused (2019)

Eestis on vanemapuhkus pikem ja hüvitise määr kõrgem kui Soomes, Rootsis või Belgias. Eesti sünni- ja vanemapuhkuse periood on kokku 160 nädalat (3 aastat), Rootsis ligi 75; Belgias 105, Soomes 50. Eestis on vanemapuhkuse määr 100% palgast; Rootsis ca 75%; Soomes 70%; Belgias 80% (esimesed 4 kuud). Oleme Euroopas vanemapuhkuse süsteemi osas esirinnas, aga see ainuüksi ei taga suuremat sündimust. On riike, kel on kehvem süsteem, aga lapsi sünnib rohkem. Allikas: RAND Europe, Paternity and parental leave policies across EU (2016)

Pea pooled naised sooviksid enam kui 3 last. Naiste tervise uuringu (2014) kohaselt soovib enam vastajaid endale kolme (31,95% vastanutest) või enam (41,8% vastanutest) last. Mehedki sooviksid saada enam lapsi, 16-55-aastased mehed sooviksid keskmiselt 2,5 last. Põhjused, miks lapsi saadakse vähem, võivad olla majanduslikud, kuid sagedamini on need seotud ebakindluse ja turvatunde puudumisega. Nt ei ole suurem eluase lastega peredele kättesaadav, puudub tugivõrgustik, töö- ja pereelu ühildamine on keeruline. Lausa 61% 25-44-aastastest naistest on nimetanud ühe põhjusena, miks nad rohkem lapsi ei soovi, asjaolu, et nad pole rahul paarisuhtega. Rahulolematu paarisuhtega on 30ndates naiste seas üheks olulisemaks raseduse katkestamise põhjuseks. Naiste soov lapsi saada ei ole kadunud, aga soovitud ja tegelike laste arvu vahel on erinevus. See annab tunnistust soovide täitumist takistavatest teguritest, samas viitab sündimuse suurenemise võimalikkusele. Allikad: Eesti sündimusareng ja perepoliitika võimalused (2019); Eesti naiste tervise uuring (2014); Eesti meeste hoiakute ja käitumise uuring (2015).

RÄNDEST & VÄLISTÖÖJÕUST

Eestisse 2018. a elama asunud 17 547 inimesest kõige suurema osa moodustasid eestimaalastest tagasirändajad.

Allikas: Statistikaamet (2018)

Eestisse asus 2018. a jooksul elama 17 547 inimest ja lahkus 10 476 inimest, seega saabus meile 7071 inimest rohkem kui siit lahkus.

Allikas: Statistikaamet (2018)

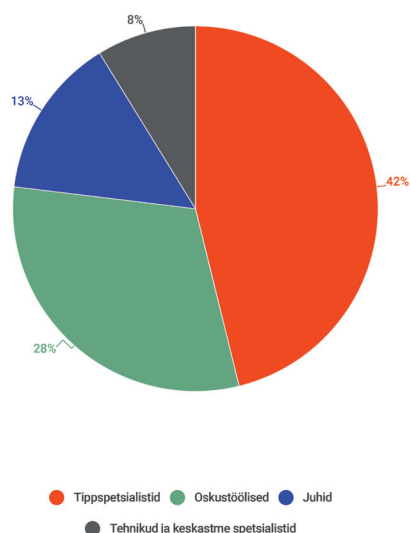
Ligi pooled tulijatest olid Eesti kodakondsusega isikud, teistest riikidest tuli siia kõige rohkem Venemaalt, Ukrainast ja Soomest.

Allikas: Statistikaamet (2018)

Aastas tohib Eestisse pikemaajaliselt tööle tulla 1315 inimest väljastpoolt Euroopa Liitu. Töö- ja ettevõtlusrännet kolmandatest riikidest Eestisse reguleerib sisserände piirarv, mis on 0,1% Eesti alalisest elanikkonnast. 2018 oli selleks arvuks 1315 inimest. Piirmäära alla kuuluvad töötamiseks, ettevõtluseks ning välislepingu alusel antavad tähtajalised elamisload (väljastatakse kuni 5 aastaks ja pikendatakse kuni 10 aastaks). Siin on mõningaid erandeid - näiteks ei kuulu piirarvu alla pereliikmete juurde tulijad, õppijad ja õpetajad, iduettevõtlusega tegelejad ja IT-sektorisse tööle tulijad. Samuti ei kuulu piirarvu alla Euroopa Liidu kodanikud ja nende perekonnaliikmed, Ameerika Ühendriikide ning Jaapani kodanikud. Seega nemad saavad ka sisserände piirarvu täitumisel Eestisse elama asuda. 2018. aastal täitus piirarv kevadel ja 2019. aastal juba jaanuari esimestel päevadel. Allikad: Siseministeerium (2018), Siseministeerium, Rändestatistika ülevaade 2014-2018

46% aastatel 2009-2014 väljastpoolt ELi Eestisse saabujatest on kõrgharidusega. Neile järgnesid

kutsekeskharidusega inimesed (21%). Sisserändajate seas oli märkimisväärselt suurem kõrgharidusega inimeste arv kui Eesti kohalike tööealiste inimeste hulgas. Sisserändajatest enamus olid tippspetsialistid (42%), oskustöölised (28%), juhid (11%), tehnikud ja keskastme spetsialistid (8%). Kui sageli peetakse üheks sisserändega kaasnevaks ohuks tulijate liigest sotsiaaltoetuste kasutamist, siis Eestis see paika ei pea. Sisserändajad saavad toetusi keskmiselt vähem kui kohalik elanikkond. Näiteks kui toimetulekutoetust sai 2013. aastal 2,7% Eesti elanikkonnast, siis sisserändajatest sai seda 1,5%. Suurem osa sisserändajatele makstavatest toetustest on seotud laste ja perega, mitte toimetulekuprobleemidega. Allikad: EMN; Sisekaitseakadeemia Migratsiooniuringute Keskus, Rakendusuuring: „Eestisse seaduslikult sisserännanud välismaalaste profiilide kaardistamine ning nende vastavus Eesti tööjõuturu vajadustele“ (2015); Riigikontroll, Ülevaade riigi rändepoliitika valikutest (2015).

2018. aastal oli Eestis elamisloa alusel elava umbes 5700 välismaalase keskmine töötasu kõrgem Eesti keskmisest. Eestis elamisloa alusel töötavate välismaalaste töötasu ületas möödunud aastal Eesti keskmist rohkem kui kolmandiku võrra. Ka lühiajaliselt Eestis töötavad välismaalased teenivad keskmisest kõrgemat tasu, näiteks ehituses ligi 20 protsenti sektori keskmisest rohkem. Välismaalaste keskmine töötasu oli 1654 eurot. Eesti keskmine töötasu oli eelmisel aastal rohkem kui 400 euro võrra sellest väiksem. Allikas: Eesti Kaubandus-Tööstuskoda ja Statistikaamet (2019).

TÖÖST, PALGAST & MAKSUMAKSJATEST

Eestis on tööga hõivatud inimeste hulk väga kõrge – 78,7%, oleme Euroopa Liidus selle poolest kolmandal kohal. Eestit edestavad vaid Rootsi (81,8%) ja Saksamaa (79,2%). Tööhõive ja töäjõus osalemine on olnud väga kõrgeid juba mitu aastat, lüües viimase 20 aasta rekordeid. Töötus vähenes eelmisel aastal Eestis kõikides vanuserühmades, niisamuti on vähenenud töötuse erinevus eestlaste ja teistest rahvustest inimeste vahel. Parimas tööeas ehk 25–49-aastaste töötuse määr oli 4,5% ning vanemaelistel ehk 50–74-aastastel 5,2%. Euroopa Liidu keskmine töötuse määr oli mullu 7%, mis näitab, et Eesti kuulub pigem madalama tööpuudusega riikide hulka. 2018. aastal oli pikaajalisi töötuid (tööd otsinud 12 kuud või rohkem) 9400, mis on samuti viimase 20 aasta väikseim. Eestis on tööturunäitajad järjest paranenud, tööpuudus on madal ja vaba töäjõu hulk on ammeldumas, seega on tõsiseks probleemiks saamas töötööpuudus. Allikad: Statistikaamet, Eesti töäjõu-uuring (2018); Eurostat, Labour Force Survey (2018).

48

Ülalpeetavat 100 tööealise kohta aastal 2009.

56,7

Ülalpeetavat 100 tööealise kohta aastal 2019.

Ülalpeetavate hulk on Eestis stabiilselt kasvanud ja tööealiste oma kahanenud. Vähenemise kõrval on Eesti rahvastik 1990. aastate algusest märgatavalt vananenud. Ülalpeetavate määr, mis näitab laste ja pensionäride arvu 100 tööealise kohta oli 2009. aastal 48 ja 2019 aastal 56,7. Pensionealiste (65-aastased ja vanemad) osatähtsus rahvastikus tõuseb, laste (alla 15-aastaste) osatähtsus aga väheneb. Rahvastiku vananemise ja vähenemise tulemusena peab aina väiksem hulk töötajaid pidama üleval aina suuremat hulka lapsi ja pensionäre. Mida vähem on meil inimesi ja maksumaksjaid, seda raskem on tagada avalike teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti. Senise pensioni- ja tervishoiusüsteemi jaoks ei pruugi enam raha jaguda, suletakse koole, päästekomandosid, raamatukogusid. Samas ei pruugi see olla paratamatu tulevikustsenaarium, kui Eesti suudab luua eeldused tööealiste inimeste püsimiseks tööturul ning hoida tasakaalu töötajate ja ülalpeetavate vahel. Arenguseire Keskuse tellitud uuringust selgub, et kuigi Eestis on juba väga kõrgeid hõivemäärad, on mitmeid tegureid, mille abil võivad on võimalik hõivemäärade veelgi suurendada: näiteks pensioniea tõus, haridustaseme tõus, sisserännanute ja nende järglaste lõimumine. Ka teiste riikide eeskujuga näitab, et veel kõrgemad tööhõivemäärad on võimalikud. Allikas: Statistikaamet, Hõivatud hõivesttsenaariumide ja EIA rahvastikuprognoozi taustal (2018).

2018. aastal oli keskmine brutopalk Eestis 1310 eurot ja see on kiiresti kasvanud. Statistikaameti hinnangul kiirenes keskmise brutopalka kasv mullu viimases kvartalis 8,9%-ni. Jätkuvalt kiirendab palgakasvu ka töötööpuudus, kuna juba mitu aastat on püsinud suur nõudlus töökäte järele. Tegevusalati ja piirkonniti oli palgakasv siiski jätkuvalt ebaühtlane. Balti riikides oli 2018. aastal kõige kõrgem brutokuupalk jätkuvalt Eestis (1310 eurot), järgnesid Läti (1004 eurot) ja Leedu (921 eurot). Allikad: Statistikaamet (2019); Eesti Pank (2019); Palgainfo, Palgad Eestis, Lätis ja Leedus (2018)

Eesti ligi 600 000 töökohast oli eelmise aasta lõpul täitmata 11 500. 2019. aasta I kvartalis oli Eestis kokku veidi üle 600 000 töökoha, millest ligi 11 450 vaba ametikohta. Vabade töökohade määr oli seega ca 1,9%. Eestis on olnud püsivalt üle 10 000 vaba ametikoha juba alates 2017. aasta I kvartalist. Kõige rohkem töökohti on töötleva tööstuse (18%), kaubanduse (15%) ja hariduse (10%) valdkonnas. Eesti suurimad tööpakkujad ongi töötlev tööstus ja kaubandus – neil tegevusaladel otsiti aasta lõpus tööle vastavalt 1790 ja 1840 inimest. Kõige enam oli inimesi eelmise aasta lõpus puudu info ja side (3,0%) ning avaliku halduse ja riigikaitse tegevusalal (2,4%), kõige vähem kinnisvara alases tegevuses (0,5%) ja määrtööstuses (0,2%). Enamik vabadest ametikohtadest asusid jätkuvalt Harju maakonnas (72%), sh Tallinnas (60%). Järgnesid Tartu maakond (9%), Ida-Viru (5%) ja Pärnu maakond (4%). Allikad: Statistikaamet (2018), Eurostat (2019)